

Nr 335

Av herr **Grebäck m. fl.**, *angående samhällsplaneringen.*

(Lika lydande med motion nr 306 i Första kammaren)

Utvecklingen på samhällsbyggandets område går snabbt. Nya erfarenheter, ny teknik tillförs ständigt, och antalet alternativa möjligheter när det gäller planering och byggande ökar därmed. Betydelsen av att förtroendemännen anger riktiga målsättningar och att samspelet mellan dem och fackmännen leder till goda lösningar i genomförandet ökar också i takt med urbaniseringen och de många valmöjligheterna.

Sambanden mellan sociala förhållanden och psykisk hälsa å ena sidan och samhällenas utformning å den andra har visat sig vara starka, vilket ur skilda synpunkter närmare berörts i miljömotioner från vårt håll det senaste åren.

Även svårigheterna att förstå det nya, hur det kan användas och hur det påverkar vår livsmiljö ökar. Samtidigt som det alltså är aktuellare än någonsin att bredast möjliga debatt föres om planeringen och byggandets målsättning och program, kan man konstatera att de som i praktiken kan påverka miljöns utformning blir allt färre. Ställningstagandena i byggelseplaneringen förskjuts mot allt tidigare planeringsstadier och byggnadsproduktionen binds allt oftare direkt till planläggningen. Presentationen av förslagen sker inte sällan så att de tekniskt-ekonomiska sammanhangen blir svåra att förstå. Totalt leder denna centralisering till att de nya planer som offentliggöres ställer inte bara allmänheten utan ofta även de kommunala förtroendemännen inför fullbordat faktum.

Man behöver inte tveka om att debatten om hur våra samhällen skall utformas borde stimuleras. Den är i stort sett förbehållen en relativt liten grupp experter som, ehuru säkerligen duktiga på sitt fackområde, inte bör tillskrivas den svåra uppgiften att i allt väsentligt företräda de enskilda konsumenternas samlade önskemål. Det sägs och skrivs visserligen en hel del, men det är mest negativ kritik som framförs. Denna är ofta inte heller till någon hjälp, då det ofta redan är för sent att göra ändringar i olika planer. Möjligen skulle man kunna säga att denna diskussion kan ge vägledning för den som skall planera för nya områden.

Brister i samordningen mellan ekonomisk, fysisk och social planering

kan konstateras i planeringen. Frapperande är hur ofta planer bygger på snävt deekonomiska överväganden. I avvaktan på att riktigare målsättningsnormer och välfärds-kriterier skapas till ledning för samhällsplaneringen måste sociala, kulturella och miljöpolitiska överväganden ändå kunna vägas in i planeringen, och alla dessa synpunkter kan komma fram endast om ett stort antal människor och organisationer kan vara med i diskussionerna på olika stadier i planeringsprocessen. I en öppen diskussion skulle värdefulla synpunkter kunna komma fram.

Fastän planeringsarbetet blir alltmer komplicerat, om alla dessa aspekter skall beaktas — mänskliga, tekniska, ekonomiska — är det alltså enligt vår mening felaktigt att påstå att det därför är frågor enbart för kvalificerade experter. När det gäller målsättningen, programmet, kan alla lägga fram synpunkter, och många skulle säkert göra det också, om det gavs tillfällen. Det är ett misstag att undervärdera allmänhetens förmåga till slutsatser om vilken standard man vill ha och som man är beredd att betala för samt vilka grönområden man vill ha kvar orörda för att ta några exempel. Det finns dessutom bland allmänheten representanter som, fastän de inte är engagerade i det egentliga planarbetet, kan träda fram med egna synpunkter eller företräda större grupper även i de mest avancerade tekniska och ekonomiska frågorna.

Sekretessbestämmelserna i samhällsplaneringen

Sekretessfrågorna i planeringssammanhang har behandlats i betänkandet »Offentlighet och sekretess» (SOU 1966:60). Offentlighetskommittén föreslog att nu gällande sekretessbestämmelser i planärenden upphäves. Kommittén anslöt sig till åsikten att sekretessen i planärenden inte kan anses vara ett tjänligt medel att förebygga markvärdestegring. Genom läckage kunde uppgifter om förestående planer komma att ge vissa personer större möjligheter att göra vinster på det allmännas bekostnad än om planerna varit offentliga och allmänt kända.

En annan konsekvens av en sekretessbelagd planering är att den kan leda till att rättssäkerheten för enskilda och företag åsidosättes. De som investerar i bostäder, fritidshus eller andra anläggningar bör få veta om området kan disponeras för dessa ändamål under närmast överskådliga tid. Som förhållandena nu är blir de människor som berörs av ändrade planer och nya projekt informerade så sent att de ofta inte hinner sätta sig in i det nya läget och vidta tillräckliga motåtgärder. Genom en öppnare redovisning av kommunala planer skulle stora felinvesteringar kunna undvikas.

I motionerna I:250 och II:328 år 1967 hemställdes från vårt håll att bestämmelserna om sekretess i planärenden skulle upphävas. I utskottets utlåtanden (konstitutionsutskottet nr 52, år 1967) anfördes att offentlig-

hetskommittén i sitt betänkande föreslagit att nu gällande sekretess i planärenden skall upphävas, men att betänkandet var föremål för Kungl. Maj:ts övervägande. Med hänsyn till att förslag i ämnet sålunda redan förelåg fann utskottet att något riksdagens initiativ ej var erforderligt.

Med anledning av förslag till ändring i sekretesslagen, proposition nr 126 år 1968, anför statsrådet Kling följande med anledning av nämnda lag:

De nu aktuella lagstiftningsfrågorna har begränsad räckvidd. Med lösningen av frågorna kan inte lämpligen anstå i avbidan på resultatet av den allmänna översynen av sekretesslagstiftningen. Arbetet med denna översyn måste beräknas ta åtskillig tid i anspråk.

— — — Beredningarna i ärendet inom justitiedepartementet är visserligen ännu inte avslutade, men redan nu står det klart att det behövs ytterligare utredning innan förslag till ny sekretesslagstiftning kan föreläggas riksdagen. Direktiv för det fortsatta utredningsarbetet förbereds inom justitiedepartementet och avsikten är att en ny kommitté skall till sättas inom den närmaste tiden.

Den kritik som riktats mot betänkandet »Offentlighet och sekretess» torde inte ha gällt det förslag som lämnats angående planärenden. Den debatt som förts under det senaste året om insyn och medbestämmanderätt i samhällsplaneringen har ytterligare förstärkt motiven för en lagändring, och utskottet uttalade sig också år 1967 positivt i frågan. Med tanke på att det kommer att dröja lång tid innan förslag om ny sekretesslag kommer och den vikt som måste fästas vid att möjligheterna till insyn kan ökas, bör sekretessen i planärenden omedelbart upphävas.

Presentation av planer

Den informella utställningen av planförslag för allmänhetens granskning är ur många synpunkter i dag betydelselös. En mer aktiv och väsentlig utökad form av information krävs. En presentation av problemställningar och alternativ till lösningar borde vara ett rutinemässigt inslag i handläggningen av alla planärenden. Information till allmänheten bör ges på alla stadier i planeringen och så att allmänheten kan framföra sina synpunkter till alla instanser som behandlar ärendet. Av stor vikt är också att frågeställningarna åskådliggörs på ett sådant sätt, att också den, som inte är expert, kan delta i diskussionen. Man kan t. ex. tänka sig att med filmens och datateknikens hjälp utveckla metoder för att på ett enkelt sätt presentera perspektivbilder och miljöbeskrivningar av stadens (stadsdelens, kvarterets etc.) framtida utseende.

För presentationen av färdiga förslag bör krävas regelrätt marknadsföring. Det bör finnas möjligheter för allmänheten att diskutera och framföra sina synpunkter. t. ex. muntligt i diskussion, genom att lägga papper i en brevlåda eller tala in åsikter på band. Material om planerna

bör tillställas bibliotek och skolor samt olika organisationer (politiska, fackliga, hyresgästföreningar etc.), som verkar i det berörda området. Massmedia bör också utnyttjas för att sprida upplysningar.

Alternativa planer

Ansvarsfördelningen i planprocessen är oklar. Större vikt måste läggas vid programarbete och kvalitativa målsättningar för planeringen. Det är huvudsakligen de förtroendevaldas uppgift och skyldighet att sysselsätta sig med dessa frågor. Därefter bör fackmännen ges huvudansvaret för att alternativa skisser och planer arbetas fram som uppfyller beställarens programidéer. Förtroendemännen måste enligt vår mening ge fackmännen större möjligheter att pröva alternativa lösningar i planeringsfrågor och ge dem uppdragen i så god tid att utvecklingen inte hinner bli tekniskt-ekonomiskt låst. Fackmannen måste acceptera att låta sitt arbete kontinuerligt följas och att olika förslag diskuteras.

Strävan på samhällsplaneringens alla nivåer måste vara att utarbeta alternativa planer, som kan föreläggas allmänhet, organisationer och beslutande församlingar. I inledande skeden bör dessa kunna utgöras av skisser som visar konsekvenserna av olika huvudalternativ. Allteftersom man bestämmer sig för vissa av dem bör insatserna ökas för mera genomarbetade och detaljstuderade förslag. En annan väg är att låta flera olika grupper av fackmän i konkurrens utarbeta planförslag. Den snabba utvecklingen inom datatekniken gör att man inom kort till relativt låga kostnader kan framställa olika planeringsalternativ.

De extra kostnader som kan komma att bli följden av utredningar med flera alternativ får vi vara beredda att betala om vi önskar en hög miljöstandard, och om reell demokrati skall kunna uppnås i samhällsplaneringen. En extra kostnad under planeringsskedet kan komma att visa sig vara en inbesparing för framtiden om väsentliga kvalitativa krav beaktats med större social och hygienisk anpassning för människorna som följd.

Det gäller också att skapa en sådan beslutsordning, att förtroendemännen så länge som möjligt under behandlingen av ett ärende både är påverkbara för impulser utifrån och har möjlighet att konkretisera dessa i form av ändringsförslag. I realiteten blir för närvarande fullmäktigebeslutet endast en formell bekräftelse på ett avgörande som skett tidigare under ärendets behandling utan fullmäktiges insyn och medverkan.

Direktiven till bygglagutredningen bör kompletteras med uppdraget om att förutsättningarna för och innehållet i en planläggning med flera alternativ tas upp till behandling.

Med stöd av vad som ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta

att nu gällande sekretess i planärenden enligt 8 § i lagen

om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar upphäves enligt förslag som lämnades av offentlighetskommittén (SOU 1966:60);

att hos Kungl. Maj:t anhålla om bestämmelser om att kommunerna skall förmedla gjorda planer till lokala politiska och fackliga organisationer, hyresgäströrelsen, stadsdelsråd, biblioteksinstitutioner, skolor och andra föreningar och inrättningar som kan ha intresse av planerna, samt i övrigt stimulera debatten i kommunen så att alla får reell möjlighet att inkomma med synpunkter inom viss tid;

att hos Kungl. Maj:t hemställa om tilläggsdirektiv till bygglagutredningen angående krav på upprättande av alternativa planer i samhällsplaneringen enligt riktlinjer som anförts i motionen ovan;

att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att kommunerna i avvaktan på bygglagutredningens resultat rekommenderas att pröva olika vägar att på ett tidigt stadium möjliggöra insyn och stimulera debatten om såväl målsättningar och program för kommunernas utveckling och planering som olika skisser och planer.

Stockholm den 27 januari 1969

Erik Grebäck (cp)

Stig Josefson (cp)
i Arrie

Anders Dahlgren (cp)
